

Strövtåg på S:t Johannes kyrkogård 5

NÄR DET SPÖKADE PÅ JOHANNES KYRKOGRÅRD

I nordvästra hörnet av Johannes kyrkogård finns minnesstenen över de så kallade Skevikarna, även kallade Främlingarna, en liten förföljd sekt i 1700-talets Sverige. Här berättar TVproducenten och Stockholmskännaren Bo Ancker om deras tragiska öde.

Eftersom de valde att helt förkasta de rådande ritualerna i den dåvarande Svenska kyrkan, fick de nännast som rena främlingar dra land och rike kring norra Europa under sina verksamma år. Dessa inföll kring mitten av 1700-talet.

Det var två bröder, båda militärer säreget nog, kornetten Jakob Eriksson och sergeanten Erik Eriksson, vilka satte sin separation så i system att de tvingades i landsflykt från Sverige 1734.

Jämte sina anhängare 61 personer - när de var som talrikast räknade sekten 90 medlemmar - tog de sin tillflykt till Köpenhamn och började därifrån sitt kringirrande i Danmark, Holland och Nordtyskland. Ingenstans var de välkomna och någon varaktig stad önskade de knappast heller.

Fick Skevik på Värmdö

År 1745 återkom de till Sverige, och då var de inte fler än 26 till följd av sitt självvalda, eländiga leverne. Bland dessa fanns då flera danskar och tyskar.

I Linköping bodde vid denna tid handelsmannen Anders Almqvist och av inte helt utredda orsaker inköpte han Skeviks gård på Värmdö 1746. Där fick sekten sedan sitt permanenta hem ända till slutet.

Minnessten över Skevikarna i nordvästra hörnet av S:t Johannes kyrkogård

Stränga regler

De förde ett närmast klosterliknande liv under en sträng föreståndare. De måste finna sig i att strängt följa dessa regler, vilka i hög grad var lånade från någon mystiker. Deras tillvaro kan inte ha varit särskilt glädjefylld eller ens dräglig; men vad vet vi om det, sena tiders barn.

Den religion de hyllade bestod av självförnekelse och en total underkastelse under Guds vilja. En rätt kostlig formulering talar om all egenviljas undergång, död och tillintetgörande.

De talade också om de köttsliga begärens dödande och Guds rikets dagliga tillväxand i själen.

Statskyrkan avskydde de, och det var just den de ansåg sig vara på flykt ifrån. Allt vad sakrament och offentlig gudstjänst liksom givetvis prästerskap hette var påfund, som man kunde vara helt utan.

Barnen for illa

Eftersom de ägnade sig mest åt själavård av olika slag kom naturligt nog bland annat jordbruket därute på Skevik att svårt vanskötas och kunde knappast ge någon bärning alls, Gud allenast vet vad de levde av, men det tycks ha runnit in en del allmosor och gåvor.

Där är ju annars ingen oäven jordbruksbygd och fisket ger ju av tradition en hel del. Men dessa delvis pietistiska svärmare satt tydligen mest inne och bad, och bamen måste ha farit rejält illa.

Men Främlingarna ville helst av allt vara i fred och det fick de också i stor utsträckning. Deras korta rätt eländiga historia tar slut i stort sett 1832, då gårdens siste innehavare tvingades överlämna den vanskötta egendomen till Värmdö församlings fattigkassa.

Kort tid därefter är sekten upplöst, i dag är den helt utplånad.

Gustav III på besök

En märklig detalj är denna, att de lyckades ådraga sig höga vederbörandes uppmärksamhet också. Sålunda besöktes de dels av kung Gustav III, som kom inkognito och dels av Gustav IV Adolf, men svärmerier av detta slag låg onekligen i tiden.

Den senare kungen skänkte dem originellt nog en silverkanna "som bevis på sin uppskattning." Det skulle onekligen vara intressant att få veta vart den tagit vägen.

Nattliga begravningar

För många år sedan kom jag att intressera mig för dessa Främlingar och förberedde ett radiospel, en dramadokumentär om dem. Den skulle ha fått underrubriken "Ett radiospel om trofasthet", för det är ju detta det handlar om hur avvikande den än kan tyckas.

Det är faktiskt inte heller riktigt klarlagt, hur det kom sig att de fick tillstånd att jordfästa sina döda just på Johannes kyrkogård. Mycket tyder dock på att det var den omstridde prästen i Jakobs församling Eric Tolstadius (1693-1759) med klart uttalade pietistiska sympatier som legat bakom att detta tillstånd blev gällande.

Johannes kyrkogård benämndes ju då dels som Jakobs församlings fattigkyrkogård eller ibland Brunkebergskyrkogården. Platsen där stenen står i dag kan knappast vara den ursprungliga, men dett. 1 förhållande är mycket vanligt på kyrkogårdar över hela världen.

Man kan mycket väl förstå samtidens förundran och förfäran när dessa tysta begravningsföljen kom nattetid i fackelsken för att hastigt begrava de enkla kistorna och sedan försvinna lika stillsamt som de kom.

Det var som gjort för rykten och spökhistorier redan då. Kistorna lär ha lyfts direkt över kyrkogårdsmuren, om det ens fanns någon sådan där på den tiden. Inga ceremonier således, och man känner inte till hur många hädangångna det rörde sig om.

Beryktade spökhus

I den beskrivning och historik som utgavs 1958 säger den samtida författaren om den äldsta delen av kyrkogården: "Länge var den en kal och öde plats med sparsam vegetation, mörk och av stadsborna fruktad som skådeplats för spökerier och allsköns kusliga tilldragelser.

"Man kan ju erinra om att på just denna trakt fanns flera beryktade spökhus, t ex det gamla Quenselska nere i Kammakargatsbacken, numera rivet sedan länge. Trakten har länge haft dåligt rykte för sådana, som inte förstår att rätt värdera dessa fenomen."

Det var ju först år 1817 som man plan terade träd på den här kyrkogården. År 1927 gjordes en officiell inventering och uppmätning av huvudstadens begravningsplatser, och då konstaterades att just denna speciella gravplats för Ske vikarna uppköptes 1759 och att den omfattade tio och en halv alnar.

Avslutningsvis beträffande denna mänskligt att döma mest tragiska episod noterar vi, att på den år 1934 uppresta gravstenen står:

ÅT MINNET AV SKEVIKSBORNA

1746-1788

Här fingo de hemlösa ro

Än i dag finns det dock några personer, som inte är helt beredda att skriva under på detta! Det finns således anledning att återkomma i ärendet.

Bo Ancker